

MODERN KENT VE YABANCILAŞMA BAĞLAMINDA ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRİ

Sezai COŞKUN*

ÖZET

1960 sonrası Türk şiirinde kendine mahsus bir şiir dili kurmayı başaran şairlerden Erdem Bayazıt, şiirinde temel izlek olarak modern hayat karşısında kendine, çevresine, tarihine yabancılaşan insanın meselelerini konu alır. Bayazıt, Modernizmin insanın ruhunu yok ettiğini, insanı insanî olmayan bir çağa mahkûm ettiğini düşünür. Ona göre Modernizmin kendini görünür kıldığı ve insanı kısıpına aldığı alanlardan biri modern kenttir. Bayazıt, modern kentin insanî ve ilahî nitelikten uzak olduğunu; bu sebeple insanın var oluş gerekçesine aykırı olduğunu şiirlerinde işler.

Bu çalışmada söz konusu çerçevede Bayazıt'ın şiirlerinde modern kent ve yabancılaşma bağlamında insanın durumunun ele alınışı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Erdem Bayazıt, Diriliş, Yabancılaşma, Modern Şiir, Modern Şiir ve Kent.

MODERN CITY AND ALIENATION IN THE CONTEXT OF ERDEM BAYAZIT'S POETRY

ABSTRACT

Erdem Bayazıt is one of the most important Turkish poets in Turkish literature. He had an important role especially in 1960's. In his poem, Erdem Bayazıt deals with the issues of human being's becoming alienated to himself, environment and history in modern

---

*Yrd. Doç. Dr., Fatih Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
scoskun@fatih.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

life. Bayazıt thinks that modernism disposes to human soul. According to him modern cities are one of that places which disposes the human soul.

We study human's state in modern cities in this article.

Key Words: Erdem Bayazıt, Diriliş, Alienation, Modern City, Modern Poem and City.

Giriş

1960 sonrası Türk şiirinin önde gelen isimlerinden Erdem Bayazıt, bir geleneğin içinde doğan ve o geleneğin içinden kendine bir şiir dili inşa etmeyi başaran şairlerdendir. İkinci Dünya Savaşından altı sene önce dünyaya gelen, Türk toplumunun son yetmiş yılda yaşadığı tüm sosyal değişimleri, siyasal sıkıntıları yakından gözlemleyen Bayazıt, başlangıç tarihi tartışmalı olsa da özellikle son üç yüz yılda insanlığın kademe kademe dahil olduğu modern hayatın insan hayatına soktuğu meseleleri, bu meseleler karşısında insanın konumunu şiirinin temel konusu yapmıştır.

Avrupa'da özellikle aydınlanmanın ve sanayi çağının sonucu olarak belli bir hüviyet kazanan modern hayatın, kendini ilk planda ifade ettiği alanlardan biri şehirdir. 'Modernliğin ürettikleri içinde, onu en çok temsil edenlerden ikisi kent ve öznedir. Kentin, öznenin doğduğu yer olduğu söylenir. Doğrudur. Ama paradoksal bir biçimde kent, aynı zamanda öznenin öldüğü yerdir... Kent, özneyi parçalar.'¹

Şehir, modern hayatın elinin değmesiyle mekanik ve 'hijyenik' bir mekan halini almıştır. Modernizm, hayatı değiştirirken insan merkezli bir değişimden ziyade, insanı tabi kılan bir değişime imza atmıştır. İnsan modern hayatı şekillendirmemiş, modern hayata tâbi olmuştur. Bizler, ait olmadığımız yerde, kendimizden bir şeyler katmadığımız, belli oranda şekillendirmediğimiz yerde yabancıyızdır. Evimizde yabancı değilizdir; çünkü orayı şekillendiren bizizdir. Ama başka bir eve gittiğimizde şekillenmesinde hiçbir etkimizin olmadığı o evde kendimizi oraya muvakkaten ait hissederiz ve duyduğumuz yabancılık bizi rahatsız eder. İşte modern hayatın insanla kurduğu ilişki, bir çok eleştirmene göre bu bağlamda şekillenir. Modern hayatta insan ev sahibi değil, kendine sunulan hatta 'dikte edilen'

---

¹Besim F. Dellaloğlu, 'Kent Öznenin Evidir', *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*, (Yayına Hazırlayan: Firdevs Gümüsoğlu), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001, s. 73,71.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

yaşamın misafiridir. Misafir ev sahibine tâbidir. Ev sahipleri, Modernizmin yapıcıları, ideolojik aygıtlarıdır. İnsan, modern hayatta ideolojik aygıtların kısıcında yaşadığı şekillendirmelerin neticesinde tabiattan kopmuş, beton ve çelikten mürekkep bir yaşam alanına mahkum olmuştur. Bu da insanın hem kendine hem etrafına yabancılaşması neticesini doğurmuştur.

İnsanın modern çağda yabancılaşması farklı noktalardan ele alınabilir. Ancak iki temel nokta, insanın modern kentte kaybolması ve doğadan uzaklaşmasıdır. Modern şiirin temel konularından biri, modern insanın özelden genele doğru giden bir seyir içerisinde mekânla kurduğu ilişkidir. Özellikle modern insanın yaşamını devam ettirdiği evi ve ‘büyük evi’ sayılabilecek yaşadığı kentle kurduğu ilişki, modern romanın, hikâyenin, şiirin ana konularından biri olmuştur. Şiirlerinde modern insanın yaşadığı çağla olan ilişkisini konu alan Erdem Bayazıt da modern insanı, genel anlamda modern hayatı, şehir ve doğa ilişkisi çerçevesinde söz konusu eder.

Bayazıt’ın şiirlerine bu meselenin ne şekilde yansıdığına incelemesine geçmeden önce bu problemi nasıl gördüğünü ortaya koymak yerinde olacaktır. Bu noktada Sezai Karakoç’un bu alandaki yazıları yol göstericidir.

Erdem Bayazıt, hem şiirini hem düşüncesini çok büyük oranda Sezai Karakoç’un şiir ve düşünce dünyası etrafında şekillendirmiştir.² Necip Fazıl’la başlayan bir şiir ve düşünce cehdi olsa da onun hem şiiri hem düşüncesi Karakoç’un gölgesini taşır. Karakoç, modern insanın esas meselesinin ‘varoluş bunalımı’ olduğunu belirterek ‘Artık gelişmelerden büyümelerden, iniş ve çıkışlardan doğan ve yeni duruma ansızın uyamamak anlamına gelen sarsılış, korku ve titreyişler değil, doğrudan doğruya var olma veya olmama söz konusudur.’³ der. Modern insan, var olma veya olmama ikileminde sıkışıp kalmıştır. Bu var olma/olmama probleminin önemli sebeplerinden biri modern insanın, kent ile doğa arasında kuramadığı sağlıklı ilişki meselesidir. Çünkü yeni kent, insanîlikten uzaktır. Her şehrin kendine mahsus bir ruhu vardır. Bu ‘ruh’ o kentin insanında tecessüm eder. ‘Rahmanî esintinin’⁴ olmadığı şehirlerde değişim ‘yeni bir kent’ doğurmamaktadır: ‘Aslında çağımızda kentleşme denen olay,

---

²Erdem Bayazıt’ın Sezai Karakoç’tan beslenmesi sadece fikir düzeyinde kalmaz. *Şiirlerinde de yer yer Karakoç’un mısralarını hatırlatan çokça örnek görülür.* Bu yöndeki bir çalışma için bkz. Murat Turna, *Erdem Bayazıt-Hayati, Sanati, Eserleri-* Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

³ Sezai Karakoç, *İnsanlığın Dirilişi*, s. 15.

⁴ Sezai Karakoç, *Diriliş Mustusu*, s. 98.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

gerçekte kentleşme değil, tabiatın ölümünden doğan bir illüzyondur. Tabiat kent-dışı oluyor ve oradan insanlar kentlere doluyorlar. Ancak bu, sağlıklı bir kentleşme olmadığından giderek kentlerin de ölümüne sebep oluyor. İnsanlar, kentlere bir kentli olmaya gelmiyorlar, tam tersine kentlere sürülüyorlar. Bir sürgündür onlar kentte. Giderek, onlardaki bezginlik ve yılgınlık, sürgünlük ruhu, kentleri de zehirlemekte ve öldürmekte. Kentlerin ruhu kirlenmekte ve ölmekte.⁵ Modern hayatın insanları da insanların içerisine hapsediği kentler de soğuk bir ölümü her an yaşamakta; bu, her şeye yabancılaşma olarak belirmektedir. Sezai Karakoç'un modern insan adına çizdiği bu çerçeve Bayazıt'ın şiirinin konumlandığı alanı da işaret eder. Bu konu, Sezai Karakoç'un şiirindeki temel izlekler diyebileceğimiz birçok unsurdan biri iken Bayazıt'ta birinci plana çıkar. Bu bakımdan Bayazıt, Karakoç'taki bu izleği alarak bir problematik şekilde şiirinde işler.

Erdem Bayazıt'ın şiirindeki imge dünyası, büyük oranda, ağaçtan buluta, yağmura, suya değin tabiatın hemen her unsurunu içeren 'tabiat eksenli' imgeler dünyası ile ev, pencere, sokak, bulvar, vitrin gibi 'şehir eksenli' imgelerden oluşur. Anne, çocuk gibi bu iki ana eksenin dışında kalan imgeler ise yine bu iki eksen etrafında kullanılır. Şüphesiz modern şiir, Modernizmin de tenkit edildiği bir alandır. Modern şiirde modern insanın yabancılığı baş konu olurken bu şiirlerin önemli bir kısmında bu 'yabancılaşmayı' şairin kendisi de yaşar. Ancak Erdem Bayazıt'ın şiirinde böyle bir durum yoktur. O, modern insanın yabancılaşmasını gözlemleyendir. Bu yabancılaşmanın farkındadır, bunu etrafında gözlemler, zaman zaman içinde de hissetse, bunu bir problematik olarak şahsında duymaz. Sadece 'gözlem' yapar ve gördüğü 'trajediyi' şiirine taşır. Erdem Bayazıt, durduğu yerden emin biri olarak gözlem yapar ve bu 'kesinlikle' şiir dilini kurar. Bu şiir dilinde yabancılaşan insan değil, yabancıyı gözlemleyen insan konuşur. Yaşanan yabancılaşmaya isyan eder. Şiir dilindeki keskinlik, bu isyanın kuvvetiyle doğrudan ilgilidir. Bu çerçevede modern insanın (özellikle entelektüel bir cehdi olan insanın) şehirle kurduğu ilişki bağlamında 'flâneur' kavramına değinmek yerinde olacaktır. 'Baudelaire'in kullandığı Walter Benjamin'in içeriğini zenginleştirdiği bir kavram' olan 'flâneur'ü 'aylak', 'avare' anlamlarında kullanan Baudelaire'e mukabil 'Benjamin, söz konusu aylağın sadece dolaşmakla yetinmediğini, dolaşırken kapitalizmin gaspettiği, yürürlükten kaldırdığı her şeyi (nesnelere, mekânları, davranışları vb.) belirlemeye, yani yaşam

⁵ Sezai Karakoç, a.g.e., s.99.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

biçiminin anlamını deşifre etmeye çalıştığını belirti(ir)⁶ Bu bağlamda kavrama yönelik Ünsal Oskay tarafından teklif edilen ‘düşünür-gezer’ biçimindeki tanımın yerinde olduğu düşünülebilir.⁷ ‘Flâneur’ kavramı çerçevesinde Erdem Bayazıt’a baktığımızda, Bayazıt’ın yukarıda değinildiği üzere, kendine Modernizmin dışında bir konum biçtiği, bir ‘flâneur’ olmaktan ziyade ‘flâneur’ün Modernizmle olan ‘meselesini’ irdelemeyi çaba edinen bir şair olarak öne çıktığı görülür.⁸ Çünkü ‘flâneur’ dayanacağı metafizik dayanaklardan yoksundur ama Bayazıt bu noktada herhangi bir eksiklik duymaz. Flâneur, bir çıkmazdayken Bayazıt, çıkmazda olmak yerine, çıkmazda kalan insanı gözlemleyen/anlamaya çalışandır. Bu yönüyle Bayazıt’ı biçim, işlenen konular bakımından modern şiirin kulvarında saymak mümkünken, özellikle işlenen mesele karşısında sergilediği entelektüel tavırla bu kulvardan ayrılır. O, modern dille konuşan ancak modern olmayan bir şair kimliğiyle öne çıkar. Bu durumun şairin şiirini ‘inancın şiiri’ olarak konumlandırmasıyla da ilgili olduğu varsayılabilir. İşte bu çerçevede yapılan gözlem ve değerlendirmeleri şu üç başlık altında incelemek mümkündür.

- I- Modern Çağı ‘Görme’
- II- İnsana Yabancılaşan ‘Ölü Şehir’
- III- İnsanî ve İlahî Şehre/Doğaya Çağrı

I- Modern Çağı ‘Görme’

Erdem Bayazıt, ‘Aşk Risalesi’nde yaşanan çağda insanın bulunduğu konumun gereği çok önemli vasıflarını kaybettiğini, insan olmaktan çıktığını,

Belli bir bozgun yaşamışız
Her şeye ölüm dadanmış sanki
Kadınlar ki anne olmamak için direniyorlar
Erkekler ki savaşmayı tümünden unutmuşlar

⁶ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002, s. 190-191.

⁷ (Aktaran) Ahmet Oktay, a.g.e., s. 190.

⁸ ‘Flâneur’ kavramını ortaya koyan Baudelaire’in kavramın ifade ettiği insanı anlatırken dile getirdiği şu cümleler, Erdem Bayazıt’ın sergilediği entelektüel tavırla farklılığı noktasında öne çıkar: ‘Nasıl ki kuş havada, balık suda yaşarsa, o da kalabalıklarda var olur. Aşkı, işi gücü, kalabalıklardır. Kusursuz flâneur için, tutkulu gözlemci için, ahalinin tam orta yerini, hareketin gel-git noktasını gelip geçici ile sonsuzun arasını mesken tutmak müthiş bir keyiftir. Evden uzak kalmak ama her yerde evinde hissetmek; dünyanın merkezinde olmak, dünyayı gözlemek ama dünyadan saklı kalmak...’ Charles Baudelaire, *Modern Hayatın Ressamı*, (çev. Ali Berktaş) İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.33.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Çocuklar zaten hiç çocuk olmuyorlar
 Çocukluk kalkmış dünyadan gibi
 Her çocuk antik çağ filozoflarından bir kalıntı sanki.⁹

mısralarıyla dile getirir. Kadının kadınlık vasfını, erkeğin erkeklik gereğini, çocuğun da çocuk olma keyfiyetini kaybetmesi ontolojik olarak insanın var olma gerekçesinin gayrında yaşamasının, varlığına yabancılaşmasının sonucudur. Burada Erdem Bayazıt'ın kadın ve erkeğin var olma gerekçelerini geleneksel bakış açısı içerisinde yorumlaması, kadının annelik, erkeğin savaşçılıkla var olması, Modernizmin getirdiği kadın ve erkek tanımlamalarına da ayrı bir eleştiri şeklinde okunabilir. Şair, aynı şiirin devamında;

Durmadan geçiyordu o zamanlar
 Üstümüzden tanklar toplar binlik tonluk arabalar
 Boğuk bir ses madeni bir böğürme
 Bir metropol devinin içimizi titreten iniltisi
 Ta uzaklarda şehirlerin üstünde kımıldayan
 Bir korkunun yüreğimizde biriken tedirginliği
 Bir sam yeli gibi bedenimizi yüzümüzü saçlarımızı
 Yalayarak
 Çekiyordu bizi ve herkesi.¹⁰

mısralarında ise çağın insana yabancılaştırdığı araçların, tankların, topların, arabaların madeni böğürmelerin ve metropolün iniltisinin, adeta bir vakum halinde insanı çektiğini dile getirir. Tanklar, toplar, arabalar, metropol Modernizm ve sanayi çağıyla beraber insan hayatına girip çağa rengini veren güç araçları olmuşlardır.¹¹ Bu araçların tamamı, insanın var olma keyfiyetine yabancı olduklarından, 'bir madeni böğürmenin' soğukluğuyla insanla ilişki kurmaktadırlar. Metropol ise tamamen modern çağ insanının hapishanesi şeklinde düşünülür. 'Modern insan, aslında yaşadığı şehirle savaş halindedir. Onun kalabalıklığını, ilgisizliğini,

⁹ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.102.

¹⁰ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 103.

¹¹ Bayazıt'ın makinaya bakışıyla örtüşmesi bakımından açıklayıcı olan şu değerlendirmeyi hatırlatmak konuya katkı sağlayacaktır: 'Belirtmek gerekir ki, makine bir anlamda aletin zıddıdır; pek çoklarının düşündüğü gibi kesinlikle 'geliştirilmiş' bir alet değildir; çünkü alet bizzat insanın adeta bir 'uzantısı'dır. Oysa ki makine, insanı sadece kendi kölesi konumuna indirgemektedir. Ayrıca, eğer 'alet sanatı doğurur' denilmiye, şu bir gerçektir ki makine, sanatı öldürmektedir.' René Guénon, 'Eski Sanatlar ve Modern Sanayi', *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, (Çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 85.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/8 Fall 2009*

eşitsizliklerini yenmek ister. Ama şehrin ürettiği özgürlük savaş iradesi alınmış bir özgürlüktür. Her türlü lüksü, her türlü toplumsal ve ekonomik tabakalara, çok çeşitli fiyatlarla sunacak mekanizmaların içinde insanın özgürlüğü dönüşmektedir.¹² Nitekim ayrıca ele alınacağı üzere, geleneksel hayatın şehri, kente ve metropole dönüştüğünde insanîlikten uzaklaşmıştır. Erdem Bayazıt, Modernizmin insanîlikten uzaklaştırdığı şehre, ilahîlikten de uzak olması sebebiyle isyan eder ve kendini buraya ait hissetmez, farkını;

Ama sen uzaklardaydın ey kalbim
Uzaklardaydın sevdiğim uzaklardaydı
Ayın ve yıldızların çağlayarak
Berrak şelaleler yaparak
Coşku içinde aktığı
Bir yerlerdeydi.¹³

mısralarıyla vurgulama gereği duyar. Modern çağın, tanklarına, bombalarına, metropolüne mukabil şair, ayın, yıldızın, şelalelerin oluşturduğu tabii bir iklimde kendini hissetmektedir. Şair, bu farkı konumlandırırken tekniğin insana yabancılığına mukabil, tabiatın insanın parçası olmasını öne çıkartır. Teknik araçlar, insandan bir parça değildir. İnsan için olduğu iddia edilse de insanı şekillendiren aygıtlardır. Ama insan tabiatın bir parçasıdır. Oradan doğmuştur. Makinenin işleyişiyle bir ilişkisi yoktur ama tabiatın işleyişi onun duygu dünyasına akseder. Bir makine sesi insanı rahatsız ederken, çünkü yabancı bir sestir, şelalenin sesi, ayın görüntüsü insana güzel duygular çağırıştırabilmektedir. Erdem Bayazıt, kendi kalbinin 'bir başka yerde' attığını dile getirerek, her ne kadar bu zamanda yaşasa da ruhen bir başka iklimi duyduğunu, bu çağı kabul etmediğini ortaya koyar.

Erdem Bayazıt'ın çağın genel görünüşünü anlattığı bir başka şiiri *Gelecek Zaman Risalesi*'ndeki 'Ekonomi Burcundan' başlıklı şiirdir. Şair, burada modern çağın en önemli var olma araçlarından olan kapitalizmin insanlarla ilişkisini irdelerken, tüketim toplumunda, ekonomi için insanların yok edilmesinin eleştirisini sert bir üslupla yapar. Şiirde ekonomi için savaşılan, daha çok para, daha çok toprak için insanları yok eden diktatörlerin sayılmasının yanında Modernizmin bazı temel felsefeleri de tenkit edilir:

¹² Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Hece Yayınları, Ankara, 2007, s. 21.

¹³ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.104 .

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

İşte geliyoruz!
 Biz yaydan çıkan ok kadar özgür
 Nadiren kendimize
 Çoğu zaman başkalarına ait
 Bir mızrağın hedefi gibi
 Bazan hareketli
 Bazan sabit
 Yarınlara kilitlendik!

Merhaba gelecek zaman:
 Ey bilinmez karadelik
 Biz senin mahkûmların
 Her an kapısındaız işte
 Gönüllü tutsakların.¹⁴

mısralarında şair, Modernizmin insanlığa sunduğu en büyük iddialardan olan ilerlemeci tarih anlayışının ve bu doğrultuda insanlığın her geçen gün daha iyiye, daha güzele gittiği şeklindeki yaklaşımın ironik bir dille eleştirisini yapar. Şair, şiirde önemli anlatım ve eleştiri araçlarından olan ironiyi de kullanarak ‘kara delik’ dediği bu gelecek zaman idealine insanlığın ‘gönüllü tutsaklar’ halinde atıldığını dile getirir. Modernizm insanlığa her geçen gün daha iyiye gidileceği tezini devamlı empoze ederek, kendine olan inancı canlı tutmaya çalışır. İnsanlar, şairin değerlendirmeleri çerçevesinde, öylesine buna yönelmektedirler ki, ‘mahkum’ olmanın çaresizliği içerisindeyler. Şairin modern insanı, ‘mahkum, tutsak’ kelimeleriyle ifade etmesi, Modernizmin insana başka alternatiflere imkan vermeyen bir tek düzeliğe mahkum ettiğini düşünmesiyle ilgilidir. Mahkumiyet ise, insanın var olması gereken yerden zorunlu olarak uzaklaşıp başkalarının istediği ve kendine yabancı bir yerde yaşaması demektir. Bu da bize ‘Modern iktidar büyük gözaltıdır.’ diyen Foucault’nun Modernizm ile hapisane arasında kurduğu bağı hatırlatmaktadır.¹⁵

Erdem Bayazıt, Modernizmin insanı ‘tatlı bir rüya’da yaşamaya sevkeden ilerlemeci tarih anlayışının yanı sıra insana sunduğu yaşam biçimini de yine ironik bir dil ve üslupla tenkit eder:

Geliyoruz işte
 Yiyip bitirmek

¹⁴ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 159.

¹⁵ Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s. 310-312 vd.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/8 Fall 2009*

Gülmek ve eğlenmek
Ezmek ve ezilmek
Tüketmek tükenmek için
Harmanlamak ve savrulmak
Sapı samana
Unu kepeğe katmak
Yaşamın anasını satmak için!¹⁶

Modernizmin hayat felsefesini benimsemiş bir insanın ağzından aktarılan mısralar, Modernizmin gündelik hayata ait temel parametreleridir. ‘Yiyip içmek, gülmek eğlenmek, tüketmek, yaşamın anasını satmak’ Modernizmin insana sunduğu keyif eksenli ve insanın biricik gayesini yine ‘kendi’ haline getiren felsefesinin eleştirisidir. Şair ‘anı yaşa’ şeklinde sloganlaştırılan yaklaşımı bu şekilde ortaya koyarken bir yandan acı gerçekleri de dillendirir. ‘Ezmek, ezilmek, tükenmek, sapı samana karıştırmak’ eğlence merkezli hayatla beraber ortaya çıkan sonuçlardır.

Erdem Bayazıt, modern çağı ve modern insanı başka bir cephesiyle ‘Gölgelere Dair’ şiirinde söz konusu eder.

Suların karardığı bir çağda birtakım günah yüklü gemiler harekete hazır!¹⁷

mısralarıyla başlayan şiirde, günah yüklü gemiler modern çağı ve modern insanı taşımaktadır. Günah yüklü olmaları, insanı yabancılaştırıcı olmalarıyla ilgilidir. Bir fiil niçin günahdır, diye bakıldığında dince yasaklanan bir fiilin yine dinin çizdiği çerçevede ‘ilâhî’ olanı yok sayması, insana ‘verilen’ varlık gerekçesine ve sınırlarına muhalefet etmesi sebeplerden biri olarak görülür.¹⁸ Günah, insanın varlık gerekçesine aykırı hareket etmesinin neticesidir ve insanın varoluşuna yabancılaşmasını netice verir. Günah yüklü gemiler, insanı yabancılaştırıcı aygıtlar, insanları taşıyan araçlardır. ‘Boyunlarında tasma olan’ gölgeler, yukarıda ele alınan ‘Ekonomi Burcundan’ şiirinde ele alınan modern insanın ‘mahkum, tutsak’ haliyle ilgilidir.

Kafaları kalındı belliydi

Gözleri kalındı belliydi
Kulakları kalındı belliydi¹⁹

¹⁶ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.164.

¹⁷ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 68.

¹⁸ HARMAN, Ömer Faruk, ‘Günah’ Maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.14, s.278-282.

¹⁹ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 68.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

mısraları, Modernizme ‘mahkum olmuş’ insanın hakikat karşısındaki duruşunu dile getirir. Kur’an-ı Kerim’deki ‘Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir’²⁰ şeklindeki ayeti hatırlatan mısralar, modern insanın tek düze gerçeğe alıştırılması hatta mahkum edilmesiyle gerçeği görme imkanlarının da elinden alındığını ifade eder. Ayette insanın var oluş gerekçesine yabancılaşan insanların ‘fark etme’ imkânlarını kullanmamaları sebebiyle cezalandırılmaları anlatılırken şair, bu durum ile modern insan arasında bağlantı kurar ve modern insanın da ayette anlatılan insanlar gibi var oluşuna yabancı hale geldiğini belirtir. Şair, modern insanın tutsaklığından dolayı övünmesini ise,

Onlar oturup tasmalarından ötürü gönendiler

mısraıyla dile getirir. Şiirde, Erdem Bayazıt’ın konumlandığı çerçevede modern insanın tutsaklığının farkında olmaması hatta bununla övünmesi, şiire ad olan gölge kavramıyla bağlantılı düşünüldüğünde farklı bir anlam katmanını işaret etmektedir. Şiirdeki ‘gölge’ kavramıyla anlatılan gölge/insanlar, Eflatun’un mağara alegorisini hatırlatmaktadır. Bilindiği gibi Eflatun, mağarada sırtları ışığa, yani onlara gerçeği apaçık gösterecek araca dönük olarak oturan insanların duvarlara yansıyan birtakım gölgeleri gerçek zannettiklerini ve gerçeklik düşüncelerini bu şekilde inşa ettiklerini belirtir. Eflatun’a ait bu alegoriyi şiire tatbik ettiğimizde şairin modern insanı, mağarada gölgeleri gerçek zanneden, ışığa ve ışığın göstereceği hakikate kafası da gözü de kulağı da kapalı insan olarak gördüğü fark edilir.

Şair, şiirin son bölümünde ‘baktım kafamda karıncalar vardı’ diyerek ‘gölgeler ve getirip hükümler oldukları’ karşısında en azından fikren rahatsız olduğunu belirtir. Devamında,

sonra yapılardan yollardan bıkmıştım / kirli
sokaklar beni ürkütüyordu / kötü meydanlarda
boğuluyordum / suları borulara almalarına
kızıyordum / hele hele hep düğmelere basıp
yaşamalarına çok çok içerlemiştim / sonra
kalkıp afrikaya gittim / ohh afrikaya.²¹

²⁰ Kur’an-ı Kerim, A’raf Suresi 179. Ayet.

²¹ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 70.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

şeklindeki mısralarla, modern toplumdaki kaçışını ifade eder. Sokaklar, meydanlar modern kent bağlamında kullanılmakta ve şairi rahatsız edici unsurlar olarak öne çıkmaktadır. ‘Suların borulara alınması’nın da modern yaşamın ‘tahakküm edici ve şekillendirici’ yönünü ifade eden bir imaj olarak kullanılmış olabileceği düşünülebilir. Suların hüküm altına alınması, borularda ‘sıkıştırılması’ ile modern insanın modern çağ tarafından ‘belirlenmesi’ arasında bağlantı söz konusudur. Bachelard’ın Max Picard’dan aktardığı ‘Modern şehir caddelerinin, insanları içine emen borulardan farkı yoktur.’²² şeklindeki değerlendirmenin adeta şiir halinde ifade edildiği olan bu mısralarda şairin bu duruma ‘kızıyordum’ şeklinde tepki göstermesi, Bayazıt’ın şiirinde yer yer karşılaştığımız protesto tavrıyla ilgilidir. Şiirde ayrıca ‘düğmelere basıp yaşamak’ ifadesi de modern hayatı dile getirme noktasında önemlidir. Düğmelere basıp yaşamak, bir fiilde insanın dahlinin minimum düzeyde olmasıyla ilgili kullanılır ve bu durum şair tarafından eleştirilir. Nitekim şiirin sonunda ‘kalkıp afrikaya gittim’ denilerek modern çağdan kaçış vurgulanır. Afrika’nın kullanılması önemlidir. Şiirin yazıldığı dönemde, şiir 1958’de Maraş’ta yazılır, Afrika özellikle II. Yeni şiiri dolayısıyla zaman zaman Türk şiirine konu olan bir mekandır. Erdem Bayazıt, Afrika’yı Modernizmin henüz elinin değmediği, hüküm altına almadığı, tekniğin hakim olmadığı bir yer olarak düşünür ve bu sebeple Afrika’ya gider. Şiirin son mısraında dile getirilen ‘ohh afrikaya’ ifadesi ise şairin bu gidişten duyduğu huzurun yansımasıdır.

‘Karanlık Duvarlar’ başlıklı şiir ise modern çağdan duyulan rahatsızlığın bir şikayet olarak yer aldığı metindir. Burada modern hayattan bunalan insanın kendine sığınması söz konusu edilir.

Önünü alamıyorum bu kör gidişlerin yollarda
Herkes bir yere gidiyor önünü alamıyorum
Çaresiz direniyorum bu dönüm noktalarında kimse elini
uzatmıyor

Bir gürültülü yaşamağa gidiyor dünya boşalan bir deniz gibi
Bu sesler ormanında kaybolan bir çağ bu.

...
İnsanların koşup dolduğu bu dar yapılarda
Bir kısır döngüye girmek için bütün çabalar
Biz bunun için mi geldik.²³

²² Geston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 55.

²³ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 50.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Erdem Bayazıt, daha ilk mısradaki 'kör gidiş' diyerek insanlığın takip ettiği yolu olumsuzlar. Ayrıca 'önünü alamıyorum' diye şiire başlaması, bu şiiri yazarken bir halden şikayet etme ve o hale engel olma/olamama duygusu içerisinde olduğunu göstermektedir. Şairin bu mısralarda modern çağa yönelik öne çıkarttığı hususlar, 'gürültü ve kısır döngü'dür. Modern çağ özellikle teknik ve hızdan dolayı gürültülü bir çağdır. İnsanlar artık ağaçtan ormanlarla değil, 'sesten ormanlarla' çevrelenmiştir. Bütün bu haller insanı bir kısır döngüye mahkum etmektedir. Şair, 'Biz bunun için mi geldik.' derken cümlenin sonuna soru işareti koymaması da göstermektedir ki, insanın böylesi bir hayata mahkum edilemeyecek genişlikte bir 'gelişle geldiğini' düşünmektedir. Şiirin ikinci bölümünde 'her şeyin makine düzenine gittiği' ve 'Baktığımız her şeyde bir yalan kabuğu'nun görüldüğünü belirten şair, şiirin dördüncü bölümünde ise yine bütün modern insan adına konuşur ve 'bunalımını' dile getirir:

Yatak ve yorganın kuru yalnızlığında
 Ve aklın dar yalnızlığında
 Şehrin ve her şeyin
 Ve kalabalığın yorgunluğunda
 Saçların ve parmakların
 Ve gözlerin ve gecenin bu bulanık çağında
 Ve aynaların sığ görünümünde
 Bunalıyorum.²⁴

Kalabalıklar içerisinde bunalan ve yalnız kalan insana akıl da çözüm bulamamakta; modern insan 'aklın dar yalnızlığında' sıkışmaktadır. Şair, Modernizmin aydınlanma felsefesi üzerine yükselmesi ve aydınlanmanın da akli esas alması, akli 'her şey' sayması gerçeğini 'aklın dar yalnızlığı' diyerek eleştirir. Akıl, kendi başına modern insanın problemlerine çözüm bulamamış, onu yalnız bırakmıştır şaire göre. Modern çağda her şey anlamını kaybettiği gibi aynalar da gerçekliğini kaybetmiştir. Aynalar, gerçeği gösteren eşyalardır. Oysa şair, aynaların 'sığ görünümüyle' artık gerçekleri 'sığ' bir biçimde gösterdiğini düşünmekte ve bütün bunlardan dolayı 'bunalmaktadır.' Bunalan insan, çıkışı kolay bulamayan insandır. Burada şu husus da belirtilmelidir ki Bayazıt, özellikle 1965'ten sonra kaleme aldığı şiirlerde yerinden daha emin, söyleyişleri daha kesin/keskin, gelecekte daha ümitli bir üslup ve anlatım ortaya koyar. Burada Modernizm karşısında ortaya konulan eleştiri belli oranda şairi

²⁴ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.53.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/8 Fall 2009*

de içerir. Ama 1965 sonrası şairlerde şair, artık Modernizmin tam karşısında ve kendinden oldukça emin bir biçimde konuşmaktadır. Sonraları daha net bir biçim alacak olan bu ümitli tavır çerçevesinde şair, bütün şiire hakim olan 'bunalma halinden kurtuluş için' üçüncü ve beşinci bölümlerde, başvurduğu yolları aktarır.

Şiirin üçüncü bölümünde,

Bir ağacı büyütüyorum her yerimle
 Bir ağacı uyguluyorum -her şey ağaç düzeninde-
 Yerde ve gökte ve her yerde
 Dallarında ben ağacın incecik köklerinde
 Boğuluyorum -bağlanıyorum-²⁵

mısralarıyla bir ağaca bağlanmayı dile getirir. Ağaç, bu çalışmanın üçüncü bölümü olarak ele aldığımız kısımda görüleceği gibi, Erdem Bayazıt'ın çok sık kullandığı bir imgedir. Ağaç, modern şehre değil, modern şehir öncesi geleneksel hayat tarzına ait unsur olarak düşünülür. Şair, modern hayatın boğuculuğundan bu ağaca sığınarak, ona bağlanarak kurtulmaya çalışır. İslam kültüründe ağaç, insanı manen koruyan, onu yücelten, ona dayanak olan güzel bir söz ve güzel bir düşünce şeklinde değerlendirilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki 'Görmedin mi Allah güzel bir sözü nasıl misal getirdi? (Güzel bir söz), kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir.'²⁶ mealindeki ayet, şairin bu tavrının arka planını ortaya koyucu niteliktedir. Kur'an-ı Kerim'in şairin önemli beslenme kaynaklarından olduğu hatırlandığında şairin modern hayata karşı ortaya koyduğu tavırda bu ayetteki mananın varlığı düşünülebilir.²⁷

Şair ayrıca şiirin beşinci bölümünde,

²⁵ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.52.

²⁶ Kur'an-ı Kerim, İbrahim Suresi 24. Ayet.

²⁷ Bu mısralar ayrıca şairin Batı şiirinden de beslendiğinin göstergesi olarak düşünülebilir. Nitekim örnek verilen bu mısrala ile Rilke'nin şu mısraları arasında önemli benzerlikler vardır:

Dışımızdaki mekan nesnelere sarıyor, yansıtıyor:

Bir ağacı var etmek istiyorsan,

İç mekanla kuşat onu, varlığı senin içinde

Olan şu mekanla. Sıkı sıkı sar onu.

Sınırsızdır, ve ancak sen vazgeçtiğinde

Düzene girerse gerçek bir ağaca dönüşebilir.

(Bu hususa dikkat çeken çalışma için bkz. Murat Turna, *Erdem Bayazıt-Hayattı, Sanatı, Eserleri*- Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s.115.)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/8 Fall 2009

Susmanın kalesine sığınıyorum

.....
Sırtımda insan yüklü bir gök var.²⁸

diyerek modern hayat karşısında takındığı bir başka tavrı ifade eder. ‘İnsan yüklü gök’ Erdem Bayazıt’ın şiirinde zaman zaman gördüğümüz bir göndermedir. ‘Gök’, onun şiirinde ‘ilahî’ olana göndermede bulunur. ‘İnsan yüklü’ olması ise, modern çağın insanı kovup gerçekliğinden kopmuş ‘bir başka insanı’ getirmesine alternatif bir tavidir. Böylece şairin modern hayat karşısında ‘ilahî ve insanî’ olmak üzere iki noktayı öne çıkardığı görülür. Bayazıt, ‘Kar Altında Hüzün Denemesi’ başlıklı şiirinde ise, modern çağın insanlığın üstüne yağın ‘en uzun hüzün’ diye niteler. Giden sevgilisine/arkadaşına seslenen şair, önce bu tespiti yaptıktan sonra,

Belki bulmağa gidiyorsun kaybettiğimiz
O insan ve tabiat çağını²⁹

diyerek yine modern hayatın karşısına insan ve tabiatın iç içe olduğu eski çağları koyar. Bütün bu örnek ve değerlendirmeler, Bayazıt’ın modern çağı, insanî ve ilâhî olana yabancı bir dönem olarak gördüğünü, bu çağın insanın aleyhine çalıştığını düşünmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

II. İnsana Yabancılaşan ‘Ölü Şehir’

Şehir, Erdem Bayazıt’ın şiirindeki en temel imgedir. Şehir ve şehir etrafında inşa edilen imgelerle modern insan ve modern hayat söz konusu edilir. Şehir ve şehrin etrafında inşa edilen imgeleri ayrı almak yerine, çalışmanın gerektirdiği hacim sebebiyle bu imgeleri bir bütün halinde alıp inceleyeceğiz.

Erdem Bayazıt’ın şiiri, modern çağla hesaplaşmanın şiiridir. Georg Simmel’in belirlediği çerçevede, modern kent, ‘sokaktan her geçişte, iktisadî, meslekî, toplumsal hayatın hızında ve çeşitliliğindeki ruhsal hayatın duyusal temelleri bakımından- kasaba ve taşra hayatıyla derin bir karşıtlık oluşturur. Çünkü hayatın ve duyusal-tinsel imgelerin ritmi, kasabalarda daha yavaş, daha alışıldık, daha düzenlidir. Metropol, farklılıkları kaydeden bir varlık olan insandan kasaba

²⁸ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 54.

²⁹ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.59.

hayatına göre daha başka bir bilinçlilik miktarı talep eder.³⁰ Bu sebeple Modernizmin en önemli görünüş alanlarından olan şehirler, Erdem Bayazıt'ta bir 'başka' bilinçlilik miktarıyla şair-şehir hesaplaşmasına sahne olur. Bu bakımdan farklı duyguların öne çıktığı şiirlerde dahi şehre bir şekilde değinilmekte ve söz konusu hesaplaşma gerçekleştirilmektedir. Erdem Bayazıt, Modernizmin geleneksel şehrin insanî ve ilahî kimliğini yok ettiğini, böylece şehrin insanı tüketen, insana yabancı bir yaşam alanı haline geldiğini düşünmektedir. Modern şehir, kent veya zaman zaman geçtiği şekliyle metropol, Modernizmin insanı tükettiği bir mekandır. Şaire göre 'insanın soluk alabildiği' eski şehirler artık ölmüştür. Nitekim 'ölü şehir' kavramı onun bir şiirine ad olmanın yanında bir çok şiirinde de geçen bir imajdır. 'Şehrin Ölümü' ve 'Şehir ve Doğa Burcundan' şiirleri bu konuya özellikle odaklanan metinlerdir. Biz de öncelikle bu metinlerden hareketle çözümleme yapmanın yanında diğer şiirlerden de örnekler vermeye çalışacağız.

Erdem Bayazıt, 1958-1960 yılları arasında kaleme aldığı ilk şiirlerinde şehri fikrî bir mesele etrafında önemli bir imaj olarak işlemeye başlar. Ancak 1968 yılında İstanbul'da kaleme alınan 'Şehrin Ölümü' başlıklı şiir, ilk şiirlerde birer fikrî oluşum halinde bulunan bu meseleyi başlı başına bir problematik olarak öne çıkarır. Öncelikle şiirin yazıldığı tarih ve yer önemlidir. 1968 yılı, İstanbul'un özellikle 1950'lerden itibaren başlayan modern kent olma sürecinde önemli bir dönemi içermektedir. 1950 öncesinde büyük bir şehir olmasına rağmen, tabiatla iç içe bir hayatın var olduğu, bu yönüyle insanî bir şehir olan İstanbul '50'lerden sonra başlayan düzensiz göçler ve betonlaşmayla Modernizmin elinin değdiği, eski 'asude' halini kaybeden ancak bir şekil de bulamayan şehirdir. Dolayısıyla şiir genel anlamda modern hayatın şehri öldürmesini dile getiriyor olsa da bu duyguya İstanbul'un veya 'betonlaşması yönüyle' İstanbul'a benzeyen Ankara'nın, şairin Maraş sonrası hayatı bu iki şehirde geçer, kaynaklık ettiği varsayılabilir.

Toplam yedi bölümden oluşan şiirin 'giriş' adlı ilk bölümünde;

Duvarlar çıkıyor önüme
Şehrin mahpus yüzlü duvarları
Hiçbir sır kalmamış ardında hiçbir duvarın
Nereye gitti diyorum benim elbisem nerede
Şehir soyunmuş diyor biri

³⁰ Georg Simmel, 'Metropol ve Tinsel Hayat', *Modern Kültürde Çatışma*, (Çev. Tanıl Bora vd.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 86.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Şehrin elbisesini çalmışlar
 Bütün şehir çöküyor yüzünde bir insanın
 Şehir boğuluyor içinde insanların kan gibi bir sesle
 Mor bir kabus çöküyor üstümüze
 Parkta son ağaç da ölüyor intiharı hatırlatan bir ölümle.³¹

mısralarıyla şehrin insana ilk planda görünüşü anlatılır. Bu şehirde duvarlar ‘mahpus yüzlü’dür. İnsanlar ise bu duvarlar arasında yaşayan mahpuslardır. Bu imaj, Erdem Bayazıt’ın yukarıda örnekleri verilen şiirlerinde de kullanılmakta, şairin modern kenti daha ziyade ‘hapishane’ bağlamında düşündüğünü ortaya koymaktadır.

‘Mahpus yüzlü duvarların’ ardında hiçbir sırrın kalmaması, Modernizmin bir başka ‘getirisi’ olan mahremiyetin önemini kaybetmesidir. Şehir soyunmuş, elbisesi çalınmıştır. Böylece bütün sihriyetini kaybetmiştir. Bütün bu kaybedişler, aslında şehrin şahsiyetini, var olma gerekçesini kaybediştir. Şehrin çöküşü aynen insana da yansımakta ve insan da şehir gibi çökmektedir. Hatta ağaç bile ‘intiharı hatırlatan bir ölümle’ ölmektedir. Erdem Bayazıt’ın şiirinde ağaç, modern kentin karşısında olumlu bir imaj olarak yer alır. Ancak bu ağacın parkta yer alması, şehrin ölümü ve Modernizm bağlamında özel bir anlam ifade etmektedir. Geleneksel hayat, tabiatla iç içedir. İnsanla tabiat arasına bir sınır çizilmemiştir. Tabiat insan hayatının bir parçasıdır. Oysa ki modern hayatta tabiat ile insan hayatı arasındaki bağ koparılmış; tabiat, insan hayatının dışına itilmiştir. Tabiat artık iç içe yaşanan bir unsur değil, dışarıdan gözlenen, beton binaların etrafını süsleme için kullanılan tezyini bir araçtır. Ağacın parkta intihar edercesine ölüşü bu bağlamda şairin, ağacın da bir yabancılaşma yaşadığı biçiminde bir kurgu ortaya koyduğunu göstermektedir.

Şiirin ‘veda çizgisi’ başlıklı bölümünde ise şair, dört şeye vedaya yer verir. Önce ‘aşka veda’, ardından ‘inanca veda’, daha sonra ‘toprağa veda’ ve son olarak ‘insana veda’. Erdem Bayazıt’ın düşünce dünyasını şekillendirdiği İslamî düşünce geleneği içerisinde varlığın temelinde sevginin olduğu kabul edilmektedir. Varlık, sevgiden dolayı yaratılmıştır. Ancak modern hayatta insanlar, aşka veda etmişlerdir. ‘Veda’ bilinçli bir ayrılışı işaret etmektedir. İnsanlar, modern hayata teslim olarak aşkla aralarına mesafe koymuşlar, onunla vedalaşmışlardır. Aşk, öncelikle başkasını düşünmeyi gerektirirken modern hayat, bireyi öne çıkarmakta, hayatı bireyin etrafında kurgulamaktadır. İnsanlar, aşklarını kaybetmelerinin ardından

³¹ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.15.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/8 Fall 2009*

inançlarını da kaybetmişlerdir. Aşksız ve inançsız insanlardan oluşan şehir 'içine kapanmakta' ve böylece toprağa veda edilmektedir. Şair bu üç önemli unsuru saydıktan sonra,

Dolaşiyor bir heykelin taştan eli üstlerinde insanların
Kuşlar göç ediyorlar bulutlar göç ediyorlar
'Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların'
İnsana veda³²

mısralarıyla insana da veda edildiğini belirtir. İnsana veda edilmesi, insanın özüne, varoluş gayesine, fitratına, ontolojik gerçekliğine yabancılaşması; bunlarla sahih bir ilişki kuramamasıdır. Şaire göre modern şehir, insanın olmadığı şehirdir. Şairin konumlandırması çerçevesinde insanlar orada yaşamaktadırlar ancak bu yaşam, insan merkezli değildir. Şair, 'bir gezgin adam' başlıklı üçüncü bölümü ise bu bölümde veda edilen insan bağlamında dile getirir. İnsansızlaşan modern kentte 'bir yabancı gibi' şehri dolaşan 'bir gezgin adam'ın -bunun şair olduğu varsayılabilir- 'şehrin mabetlerinin bir bir tükenmesi' karşısında 'içinde sonsuz bir susuzluk başlamakta' ve 'avuçlarının içi terlemekte'dir. 'Mabed' modern yaşamın önem vermediği, dolayısıyla şehirden kovduğu unsurlardandır. Oysa şaire göre bir şehir, şehir vasfını mabetlerinden akseden ruhla bulmakta, şahsiyetini şekillendirmektedir. Modern kentte mabedin olmaması, şairde 'sonsuz bir susuzluğu' netice vermektedir. Çünkü mabet, şairin beslendiği kaynaktır.

Şiirin 'kaos' başlıklı dördüncü bölümü ile 'durum' başlıklı beşinci bölümü şairin modern şehre duyduğu kızgınlığın ifadesi olarak belirir. Şair, kendini modern şehrin karşısında konumlandırır ve şehri eski halinden uzaklaştıran her şeyin yok olup gitmesini, şehrin eski haline dönmesini ister. Rüzgâra seslenir ve rüzgârın şehri 'göklere savurmasını' ister. Rüzgârın şehri 'göklere savurması' üstteki mısralarla örtüşür bir biçimde şehrin 'yeni olan her şeyinin' yok olması isteğiyle ilgili düşünülebileceği gibi Bayazıt'ın şiirinde 'göklere' daha ziyade 'ilahî' olana gönderme yapması sebebiyle şehrin ilâhî bir hüviyete kavuşması isteği biçiminde de düşünülebilir. 'durum' başlıklı bölümde ise,

makinalar bir elin beş parmağını çarpmıha geriyorlar³³

³² Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 16.

³³ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 19.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

denilerek modern hayatın insanı sömürmesi üzerinde durulur. Modern hayat bir yandan insanın emeğini sömürür, beş parmağın çarpmıha gerilişi emeğin sömürüsü biçiminde düşünülebilir, bir yandan da onu tüketime zorlayarak aynı şekilde emeğini nasıl harcayacağını da belirler. Böylece hem üretirken hem tüketirken modern insan, çağın elinden kurtulamaz ve onun isteklerine göre hareket eder. Bu bölümün ikinci ve son mısrasında, ‘Akıl bir akreptir intihara hazır.’ denilerek modern çağın temelinde olan aklın eleştirisi yapılır. Şair, ‘Karanlık Duvarlar’da ‘aklın dar yalnızlığı’ biçimindeki kullanımına benzer bir anlamla burada akli kullanır. Akılla akrep arasında bağlantı kurulur. Bu, akli bütünüyle olumsuzlama değil, aklın modern çağla beraber insan hayatına ‘yaptıklarını’ olumsuzlamadır. Ancak şair, modern çağda/şehirda aklın da artık yetersiz kaldığını ve bir açmaza mahkum olduğunu düşünmektedir. Akrep nasıl ki bir çıkış yolu bulamadığında kendini zehirleyerek intihar etmekte, aynı şekilde akıl da çaresizlik içerisinde çıkış bulamamakta ve her an intihara hazır bir biçimde bulunmaktadır.

Şiirin ‘anı’ başlıklı altıncı bölümünde ise,

Bizim ellerimiz vardı şimdi onlar nerede
Kadife gibi okşardık çocuk yüzlerini şimdi onlar nerede
Şehirde evler olurdu sıcak odaları olurdu evlerin
Sığınacak yataklarımız olurdu bu bizim yatağımız derdik
Bayram gümleri donanırdık su gibi yumuşardı yüreklerimiz
Camilere dolardık tüm olmaya ererdik
Biz vardık şimdi o biz nerede.³⁴

mısralarıyla ‘eskinin mutlu günleri’ hatırlanır. Şairin ‘vardı/nerede’ ikilemi içerisinde anlattığı ‘eski’, insan merkezli olmasıyla öne çıkar. Son mısradaki dile getirilen ‘Biz vardık şimdi o biz nerede’ sorusu, modern şehirle beraber kaybolan toplumsal hayatın sorgulanmasıdır. Üst mısralarda ‘kaybedilenler’ tek tek sayıldıktan sonra ‘biz nerede’ diye sorulması, üst mısralarda sayılan hususların ‘bizi biz yapan’ hususlar olarak düşünüldüğünü göstermektedir. Şair, evlerden yataklara, odalara, camilere değin her şeyin yok olduğunu, bunun da toplumu yok ettiğini belirtir. Nitekim şair, ‘biz’in kaybolmasından sonra ‘bitiş’ başlıklı son bölümü kaydeder. Bu bölüm, insanın yalnızlığını öne çıkarır. ‘Biz’ yok olunca insan yalnız kalmıştır.

O en öksüz köşesine sığındığımız yalnızlığın
Yalnızlığın teselli çiçekleri üstümüze

³⁴ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 19.

Göçen son kuşların sedef gagalarından dökülür
Şehir bir mahşer gibi içimizde ölür..³⁵

Toplumdan kopan ve yalnız kalan insan bir hatıra olarak bazı tesellileri hatırlasa da şehir, o insanın içinde 'ölmektedir.' Bu noktada çalışmanın başında Sezai Karakoç'tan naklen dile getirilen 'Şehir insanla vardır.' şeklindeki yaklaşım hatırlanabilir. İnsanın yalnız kalması, insanın belli oranda ölmesidir. Çünkü insanın yalnızlığı, fitratına, varoluşuna aykırıdır. Modern kentte yabancılaşan insan karşılıklı bir etkileşimle şehri içinde öldürmektedir. Şehir ile insan bu noktada karşılıklı bir etkileşim içindedir; şehir insanı, insan şehri öldürmektedir. Dolayısıyla ne insan ne de şehir kalmaktadır.

'Şehir ve Doğa Burcundan' şiirinde ise modern şehri ve karşısında doğayı buluruz. Şair, bir yanıyla modern şehirdeki hayatın keşmekeşini ve anlamsızlığını dile getirirken bir yandan da doğanın 'insanlığına' vurgu yapar. Ancak bu şiirde daha ziyade doğaya yapılan 'büyük göç' anlatılır. Bununla beraber şiirin ilk bölümünde modern insanın içinde bulunduğu ruh hali,

Yüzlerde okunan sadece
Kararsızlık tedirginlik endişe
Ve içsel yalnızlığın hüznü
Ve asla dinmeyen sıla özlemi.³⁶

mısralarıyla verilir. Büyük bir göç hazırlığı vardır. Bu göç şiirde 'ruhun coğrafyası' diye nitelenen sılaya doğrudur. Sıla, modern insanın eksikliğini duyduğu her şeyi, sevgiyi, aşkı, düzeni, sıcaklığı, samimiyeti vs., barındırmaktadır. Bu sebeple büyük bir heyecanla şehir, göçe hazırlanmaktadır. Çünkü,

Ey kabına sığmayan kırlar!
Ey kabuğunda can çekişen kent!

Kimsenin efendisi değilsin kırlarda
Kendinin bile
Her şeyin kölesisin şehirlerde
Kendinin bile!³⁷

³⁵ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.20.

³⁶ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s.196.

³⁷ Erdem Bayazıt, a.g.e., s.200.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

şeklinde yansımasını bulan bir yaklaşımla kırlar, her şeyin hürriyetini esas alırken; şehirler, insanın kendinin bile kendine esir olmasını sonuç vermektedir.

Şair, ‘Soru’ başlıklı şiirde ise nadiren gördüğümüz bir karamsar ruh hali içerisinde şehirle hesaplaşma yolunu tercih eder. Bu şiirde de modern şehirle beraber birçok şeyin anlamını kaybetmesi öne çıkartılır.

Artık beni parktaki ağaç bile anlamıyor
Siyah kedinizin kuyruğunda sallanan zaman
Bir zamanlar sevinçle giyindiğim
Ak bir güvercin kanadı gibi gururla giyindiğim
Temiz ve mavi giysim değil artık.

Yalnız imkansızlığı mı anlatır bir bulut
Yağmağa hazır bekliyorsa gökyüzünde.³⁸

Şiirde ağacın, zamanın, bulutun, gökyüzünün zengin anlam dünyasını kaybedişi söz konusu edilir. Şairin değerlendirmeleri çerçevesinde Modernizm, eşyadaki ve tabiattaki anlam zenginliğini daraltmaktadır. Bu daralma, eşyayı da insana yabancılaştırmaktadır. Şairin ağaçla anlaşamaması, şehirde ağacın, ‘ağaçlık’ halinden uzaklaştırılması sebebiyledir. Parktaki ağaç, modern şehrin şekillendirdiği ağaçtır. Modernizmin şekillendirdiği insanın eşyaya yabancılaşması, eşyanın dilini anlamaması gibi eşya da insana yabancılaşmaktadır. Ağaç, modern şehirde geleneksel ‘insanî hayatı’ temsil eden nadir unsurlardandır. İnsanın ona da yabancılaşması, buna mukabil ağacın da insana yabancılaşması, Modernizmin insan hayatında geldiği noktanın büyüklüğünü gösteren bir unsurdur.

Modern şehirde zaman da anlamını ve niteliğini kaybetmiştir. Şair, zamandan bahsederken ‘Bir zamanlar’ diyerek şu andaki zamanla geçmiş zaman arasındaki farkı belirginleştirdikten sonra eski zamanların ‘ak güvercin kanadı gibi, temiz ve mavi giysi’ olduğunu söyler. Eski zamanlarla ilgili kullanılan bu unsurlar çağrıştırdıkları olumlu anlamlarla dikkati çekerler. Şair geleneksel şehirdeki zamanı bu şekilde nitelerken modern şehrin zamanını tam karşı bir konuma koyar ve ‘siyah kedinizin kuyruğunda sallanan zaman’ değerlendirmesinde bulunur. Siyah kedinin çağrıştırdığı olumsuzlukları şair, modern şehir hayatının zamanına uygular. Ayrıca ‘kedinizin’ diyerek bu zaman ile kendisi arasına bir mesafe de koyar. Şiirin son iki mısraı ise Erdem Bayazıt’ın modern şehrin/hayatın

³⁸ Erdem Bayazıt, a.g.e., s. 67.

insanı zorladığı olumsuzlukları aktardıktan hemen sonra dile getirdiği umutlu söyleyişe örnek olarak gösterilebilir.

Erdem Bayazıt'ın modern şehri anlatırken sık sık başvurduğu imajlardan biri 'bulvarlar'dır. Bulvarlar, modern şehirlere ait unsurlardır. Geleneksel şehirlerdeki şehir meydanlarından farklı olan bu alanlar, şehrin toplandığı alanlar olmaktan ziyade 'şekillendiği' alanlardır. Şehir, insanlara burada kendini görünür kılar ve insanlar bulvarlarda gördüklerine göre şekillenirler. Bulvarların vitrinleri, insanları kendilerine çeken ve mahkum eden Modernizm aygıtlarıdır. Şair, modern şehrin tam karşısına koyduğu tabii hayatın temel unsuru olarak düşündüğü dağlara seslendiği 'Dağlar' başlıklı şiirinde,

Kim bizi senden koparan
Hangi ses çağırın bulvarlara
Dengemizi bozan intihar vitrini bulvarlara.³⁹

mısralarıyla doğal hayattaki dağların karşısına bulvarları koyar. Nitekim 'Kim bizi senden koparan' mısraından hemen sonra bulvarlara değinilmesi ve dağlardan koparılıp bulvarlara çağrıldığı belirlenmesi bu karşıtlığı belirgin kılar. Şair, şiirde sadece modern şehrin bu temel yaşam alanıyla dağları mukayese etmez aynı zamanda dağların modern hayat içerisinde nasıl bir fonksiyon yüklediklerini de belirtir. Son mısra, ikinci mısradaki değinilen bulvarların bir açıklaması gibidir. Bu mısradaki bulvarların denge bozucu özelliği öne çıkartılır ve 'intihar vitrini' diye nitelenir. İntihar, insanın aklı/ruhî dengesini bir an için kaybetmesi sonunda ortaya çıkan bir fiildir. Bu bakımdan bulvarlar, insanların dengesini bozarak onları intihara sürükleyen mekanlar olarak değerlendirilmişlerdir. Çünkü, insan bulvarlarda kalabalık içerisinde yalnız ve pasif bir biçimde modern hayata esir olur. Şair, bulvarların bir başka yönünü ise 'Veda' başlıklı şiirinde söz konusu eder.

Bu şehirden gidiyorum
Gözleri kör olmuş kırlangıçlar gibi
Gururu yıkılmış soy atalar gibi
Bu şehirden gidiyorum

İnsanlar taş gibi bana yabancı
Ağaçlar bensiz hüküm giyecek bulvarlarda⁴⁰

³⁹ Erdem Bayazıt, a.g.e., s. 65.

⁴⁰ Erdem Bayazıt, a.g.e., s. 71.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Şiirin ilk bölümünü teşkil eden bu mısralarda yine modern şehir ile doğal hayat arasında bir zıtlık kurulur. Şair, kendini ‘kör olmuş kırlangıçlara, soy atlara’ benzetir. Bu, kendini doğayla iç içe bir hayatın yanında konumlandırmadır. Nitekim devam eden mısralarda şair, insanların kendine yabancı olduğunu belirterek modern insanın temel duygularından olan yalnızlığa gönderme yapar. Alıntı yaptığımız son mısrada ise yine modern şehrin bulvarı söz konusu edilir. Yukarıdaki örnekte bulvarların insan üzerindeki etkisi söz konusu edilirken burada ağaçlarla ilişkisi ele alınır. ‘Hüküm giymek’, genel olarak olumsuz anlamda kullanılmaktadır ve mahkumiyeti ifade eder. Şairin modern hayat içerisinde insanın hapis olduğunu düşündüğü yukarıda ifade edilmişti. Buradaki örnek ise mahkumiyetin insanla sınırlı olmadığı ağaçların dahi bu mahkumiyeti yaşadığını ortaya koyar. Modern şehirde bulvarlar ağaçlarla ‘süslenir.’ Ağacın süs aracı olması, onun dar bir kalıba sokulmasıdır, dolayısıyla belli bir fonksiyona mahkum edilmesidir.

Bulvarın modern şehre ilişkin bir gösterge olarak bir başka kullanımını Bayazıt’ın en bilinen şiirlerinden olan ‘Sana Bana Vatanıma ve Memleketimin İnsanlarına Dair’de görürüz.⁴¹

... daracık ceplerinde elleri
Titreyen kenar mahalle çocukları
Bir sıcak somun için yalın kat bir don için
Dökülürler bulvarlara yapraklar gibi.⁴²

şeklindeki mısralarda bulvarların ‘varoş’ tabir edilen kenar mahalle insanlarıyla ilişkisi söz konusu edilir. Modern şehirde kenar mahaller, şehre ait olmayan, şehre dışarıdan ‘eklemlenen’ mekanlardır. Buranın insanları da şehre ait değildir. Nitekim buraların insanları bir iş bulma ümidiyle kendilerine ait olmayan bu kalabalıklara ‘dökülmektedirler.’ Şair bu dökülmeyi ‘yapraklar gibi’ diyerek bunun herhangi bir ‘dökülme’ olmadığını belirtir. Yaprığın dökülmesi, bir kopuştur, geriye dönüşü mümkün olmayan bir ayrılıştır ve yok oluşa doğru yol alıştır. Bayazıt, bulvarlara dökülen kenar mahalle çocuklarının da böyle bir ‘kopuşla’ buralara geldiklerini

⁴¹ Şiir ilk olarak *Edebiyat Dergisi*’nin Haziran 1972 tarihli sayısında ‘Sana Bana Vatanıma ve Memleketimin İnsanlarına Dair Gecenin Bir Vakti Çizilmiş Kırık Dökük Tablodur’ başlığıyla yayımlanmıştır. (Murat Turna, *Erdem Bayazıt, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004 Bu ilk isim de şiirin toplum üzerinde yapılan gözlemleri işaret etmesi bakımından önemlidir.

⁴² Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 79.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

belirterek özelde bulvarların genelde ise modern şehrin bu insanlar üzerinde de bozucu etkisini dile getirir. Şehre ait bulvarların dışında sokaklar da sık sık söz konusu edilir. Sokaklar da aynen bulvarlar gibi modern şehrin ruhunu aksettirir mahiyette olumsuz nitelikleriyle anlatılır. Bu çerçevede sokaklar, kirli-pis, basık, insana yabancı mekanlar olarak dile getirilirler. Özellikle ‘Gölgelere Dair’ ve ‘Karanlık Duvarlar’ şiirlerinde sokağın imge olarak öne çıktığı görülür.

Şair, modern şehrin ‘öldürdüğü’ ağacın yanı sıra dağların da modern şehirle beraber insandan uzaklaştırıldığını düşünmektedir. Bu bakımdan şairin ağaçla beraber önemle üzerinde durduğu imgelerden biri de dağdır.

Dağ, insanın dünyevî mutluluğunda önemli sembolik bir unsurdur. ‘Dünyevî cennet’ ile ‘semavî cennet’in teması dağ vasıtasıyla olur.⁴³ Tasavvuftaki sembolik kullanımıyla ise ova yani düzlük şeriatı, dağ hakikati temsil eder. Mürid, hakikati ararken aslında dağa tırmanmaktadır. Çünkü bir çok inançta dağ, semavî cennete, hakikate yoldur. Allah’ın yüceliğinin sembolüdür.⁴⁴ Bu yönüyle insanın varoluşunu anlamlandırmasında önemli bir role sahiptir. Nitekim Erdem Bayazıt, bir şiirine de ad olarak seçtiği ‘dağları’ insanın varlığının farkına varıldığı ve insanın mutlu olduğu mekanlar olarak işler. Şiirinde

Burçlarında ceylan taşıyan yüceler ey
 Ayın hüzün saati gözlerinden
 Kuytu terlerine sümbüller dökülen
 Nergisler açan eteklerinde
 Göklerden muştular indiren güvercinleriyle
 Dorukları bembeyaz yaşmaklarıyla
 Güneşe uzanan ağaçlarıyla
 Zamanı hiç geçmeyecekmiş gibi donduran
 Ey bir yanıyla derin sulara dayanan
 Ey dağlar neredesiniz ey.⁴⁵

diye anlattığı ve sonunda seslendiği dağları adeta bir cennet bahçesi olarak tasvir eden şair, ‘nerdesiniz’ diye sorar. Bu soru,

⁴³ Tabiatın bazı varlık unsurlarının, bu çerçevede dağın, sembolik çözümü için bkz. René Guénon, ‘Küreden Küpe’, *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, (Çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 177-184.

⁴⁴ Ahmet Yaşar Ocak-Ömer Faruk Harman, ‘Dağ’ maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.8, s.400-402.

⁴⁵ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 65

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/8 Fall 2009*

dağların modern şehirde insan hayatından uzaklaştırılmasına bir isyandır. Dağların gidişi, şiirde çizilen cennet tablosunun yok oluşu, insanın ‘insanı’ bir değerini de kaybediştir. Ayrıca şairin şiirde ‘dağ’ etrafında kurduğu duygu ve fikir dünyasının Sezai Karakoç’un ‘Dağ’ başlıklı yazısında dile getirdiği ve ‘Dağın bir kader, bir tarih, bir sosyoloji, bir estetik olduğunu, gerçeklere erilen bir çile yeri olduğunu insanlık unuttu. Dağ sesini işiten kulak, dağın eserini gören göz nerede?’⁴⁶ cümlesinde özetini bulabileceğimiz yaklaşımın manzum ifadesi olduğuna da, Bayazıt’ın fikrî arka planını göstermek adına, dikkat çekmek yerinde olacaktır.

Erdem Bayazıt’ın modern şehirde belki de olumlu bir yaklaşımla ele aldığı tek mekan evdir. Ev, ele alındığı şiirlerde modern hayatın sıkıcılığı, bunaltıcılığı karşısında sığınılan ve ‘asude zamanlar’ın hissedildiği bir mekan hüviyetiyle öne çıkar. Psikanalizde annenin veya mağaranın insanın, hayatın getirdiği sıkıntılar karşısında sığındığı bir imge olarak kullanıldığı değerlendirilir. Bayazıt’ta annenin veya mağaranın bu şekil bir kullanımı yoktur. Onun şiirinde annenin veya mağaranın yerini ev alır. ‘Ölü Vakitleri Yaşamak İhtiyar Evlerde’ şiirinde en bariz şeklini gördüğümüz yaklaşımda ev, sıcak ve samimi eski dönemleri içermeleri/hatırlatmasıyla öne çıkar. Şiirlerde söz konusu edilen evler, Modernizmin hakimiyetinin bir göstergesi olarak, büyük oranda, terk edilmişlerdir. Ama bakımsız olmalarına rağmen sıcaklık ve samimiyetleri devam eder. Nitekim söz konusu şiirin hemen ilk mısralarında evlerin eskiliği ve bakımsızlığı,

Duvarları çatlak

Tavanı dökülmeye hazır

Temelinde bitlerin karıncaların ince bacaklı böceklerin gezindiği⁴⁷

şeklindeki mısralarla anlatıldıktan hemen sonra, bu manzaranın eleştirisi veya bundan bir yakınma dile getirilmeden,

İhtiyar evlerde

Zamanı çekip üstümüze

Örtüyoruz kirli ve açık yerlerimizi.⁴⁸

⁴⁶ Sezai Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, Dirilişi Yayınları, İstanbul, 2000, s.35.

⁴⁷ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 55.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

mısralarıyla bu evlerin insanı örten, koruyan, insana mahremiyet tesis eden yönüne vurgu yapılır. Evlerin şiirde hangi bağlamda kullanıldığı ise şiirin ilerleyen kısmında,

Nedir bizi bağlayan bütün bunlara ve geçen zamana.

mısraıyla dile getirilir. Bu evler, geçen zamanı bünyelerinde barındırmaları, bu yönleriyle korunmuş olmalarından ötürü olumlu bakış açısı içerisinde değerlendirilirler. ‘Şehrin Ölümü’ şiirinde ise ev, bu sıcaklığı kaybeden bir unsur olarak yer alır ama bu ‘suç’ eve yüklenerek ev olumsuzlanmaz. Bayazıt’ın evi bu şekilde olumlu kurgulamasının zihni arka planını ise ‘Derviş Burcundan’ şiirindeki,

Azığım bir lokma

Hırkam: Evim.⁴⁹

şeklindeki mısralarla dile getirilen tavırda bulmak mümkündür. Bir derviş için hırkanın taşıdığı mana ve sıcaklık, şair için ev olarak belirlemektedir.

Erdem Bayazıt, modern hayatın insanı hem kendine hem eşyaya hem de tabiata yabancılaştıran, hayatı ve bu hayatın tecessüm ettiği yer olan modern şehri eleştirmek hatta yer yer bu ‘düzene’ isyan etmekten başka alternatif bir hayatın unsurlarını da şiirine taşır. Bu bakımdan onun modern hayat eleştirisi, salt bir eleştiri olarak kalmaz, alternatifini de içerir. Onun modern şehir karşısındaki alternatifini ‘İnsanî ve İlahî Şehre/Doğaya’ çağrı biçiminde nitelenmek mümkündür.

III. İnsanî ve İlahî Şehre/Doğaya Çağrı

Erdem Bayazıt, modern şehrin alternatifini özellikle ‘Birazdan Gün Doğacak’, ‘Güneşçağ Savaşçıları’, ‘Tabiat Risalesi’ ve ‘Şehir ve Doğa Burcundan’ şiirlerinde söz konusu eder. Bayazıt’ın bu şiirlerindeki iyimser ve ümitli tutum aslında ‘diriliş’ düşüncesi etrafında beklenen insan/insanlar (Bu insan, zaman zaman “çocuk” zaman zaman “genç”tir.) üzerinden ortaya konulur. ‘Birazdan Gün Doğacak’ şiirinin hemen başında,

Beton duvarlar arasına bir çiçek açtı
Siz kahramanısınız çelik dişliler arasında

⁴⁸ Erdem Bayazıt, a.g.e., s. 55.

⁴⁹ Erdem Bayazıt, a.g.e., s.169.

direnen insanlığın
Saçlarınız ıstırap denizinde bir tutam başak
Elleriniz kök salmış ağacıdır zamana
O inanmışlar çağının⁵⁰

mısralarıyla, bir nesilden bahsedilir. İlk mısradaki bu neslin ‘beton duvarlar arasında açan çiçek’ olarak nitelenmesi, modern çağın temel görünme biçimlerinden birinin beton olmasıyla ilgilidir. Modern şehir, beton ve çelikle var olan bir şehirdir. Oysa Bayazıt’ın şiirlerindeki değerlendirmeler çerçevesinde beton, Modernizmin soğuk yüzünün önemli göstergelerindedir. Bu neslin beton duvarlar arasından çıkması, düşülen yerden kalkma düşüncesiyle ilgili olmalıdır. Nitekim ‘Diriliş Saati’ şiirinde geçen,

Ey düştüğü yerden kalkmağa hazırlanan ülke⁵¹

şeklindeki mısra ve şiirin başlığı modern şehrin kaybettiği ruhu ona yeniden kazandıracak insanların yine bu toplumun içinden çıkacağını haber vermektedir.

Erdem Bayazıt, ‘Birazdan Gün Doğacak’ şiirinin devam eden mısralarında bu neslin yapacaklarını anlattıktan sonra şiirini şu mısralarla sonlandırır:

Gün olur toprak uyanır ağaç uyanır uyanır böcekler
Sarı bozkır titrer çıplak dağlar yeşerir gök yıkanır kirli
dumanlardan
Su coşar deniz kabarrı canlanır ölü şehirler
Yemyeşil bir rüzgar eser yıldızlar arasından.

Şimdi siz taşıyorsunuz müjdenin kurşun yükünü
Çatlayacak yalanın çelik kabuğu
Sizin bahçenizde büyüyecek aşkın ve inancın güneş yüzlü
çocuğu⁵².

Şairin değerlendirmeleri çerçevesinde ‘Diriliş erleri’, anlamını, dolayısıyla var olma gerekçesini kaybeden varlığa, üflecekleri ‘solukla’ yeni bir anlam ve ruh katacaklardır. ‘Ölü şehir’, ‘yalanın çelik kabuğu’ ifadeleri doğrudan modern hayatı işaret etmektedir. Şairin diğer bir çok şiirinde modern şehir ‘ölü şehir’,

⁵⁰ Erdem Bayazıt, a.g.e., s. 11.

⁵¹ Erdem Bayazıt, a.g.e., s. 32.

⁵² Bu mısraın önceki baskılarda ‘Sizin bahçenizde büyüyecek imanın güneş yüzlü çocuğu’ şekli de vardır. .

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

'yalan', 'çelik' kavramıyla ilişkilendirdiğini yukarıda gördük. Burada da şair, bu vasıflarıyla öne çıkan modern çağı diriliş erlerinin bitireceğini ve onların tesis ettikleri dünyada 'aşkın ve inancın güneş yüzlü çocuğunun' büyüyeceğini belirtir. Son mısradaki 'aşk ve inanç', Erdem Bayazıt'ın şiirlerini anlamada temel iki kavramdır. Bu iki kavram, şairin doğrudan medeniyet tasavvurunu ortaya koymaktadır. İnsan, şaire göre, bu iki kavramla var olma gerekçesini yakalayabilmektedir. Nitekim 'Şehrin Ölümü' şiirinde kademe kademe insanın insanlığını kaybedişi anlatılırken modern insanın önce aşkını, ardından inancını kaybettiği belirtilir. İnsanlık, kaybettiği insanlığını (Bunu şiirde güneş yüzlü çocuk'un ifade ettiği düşünülebilir.) bu iki unsuru yeniden sahiplenmeyle elde edebilecektir. Bu da insanî ve ilahî bir şehri ve hayatı sonuç verecektir.

Erdem Bayazıt'ın eleştiriden ziyade alternatifi öne çıkardığı bir başka şiiri, 'Güneşçağ Savaşçıları'dır. Şair, değişik şiirlerinde 'diriliş erleri' olarak anlattığı ideal kahramanını bu şiirde 'Güneşçağ Savaşçıları' şeklinde niteler. Bayazıt'a mahsus olan bu niteleme, güneşin yani hakikatin hakim olduğu, böylece varlığın hakikat etrafında örgülediği bir çağı işaret maksadıyla kullanılır. Şair, 'Birzdan Gün Doğacak' şiirinde olduğu gibi burada da şiirin hemen başında gelen 'erleri/savaşçıları' haber verir:

Gözlerinde gök sancısı
İçlerinde okyanus uğultusu uzun mızraklarla yarararak
karanlığı
Gelip dayandılar şehrin sivrilmiş tırnaklarına⁵³

'Güneşçağ Savaşçıları'nın' gözlerinde gök sancısının olması, 'ilahî bir vazifeye' donanmış olmaları şeklinde ele alınabilir. Bu savaşçılar, modern kentin karanlığını yarararak şehrin 'sivrilmiş tırnaklarına' varırlar. Tırnak, uçtur. Bu yönüyle şehrin kenarını ifade eder. Ancak şehrin tırnaklarının sivrilmiş olması, onun yok ediciliği, insanın bedenine ellerini geçiren ve onu adeta esir eden bir 'cadı' olarak düşünülmesiyle ilgilidir. Nitekim şiirin devamında şair, Modernizmin üzerlerinde en çok oynadığı unsurlardan olan modern hayatın kadınlarına değinir.

Çarpık dudaklarıyla kırılmış saçlarıyla
Soyguna uğramış yüzleriyle
Barbar ellerin işgal ettiği sonra terk ettiği

⁵³ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 30.

Harabe kadınlar
Gidip gidip gelirlerdi
camekanlı çarşıda⁵⁴

Bu mısralarda şehirle, şehrin ve temsil ettiği modern hayatın öğüttüğü modern kadının birleştiği görülür. Modern hayatta kadınlar, sömürüle sömürüle ‘harabe kadınlar’ haline gelmiştir. ‘Barbar ellerin işgal ettiği sonra terk ettiği’ şeklinde nitelenen bu harabe kadınlar, Modernizmin ‘bir tüketim metayı’ haline getirdiği kadınlardır. ‘Güneşçağ savaşçıları’ bu kadınların sömürüsüne de son verecektir. Şiirin devam eden mısralarında savaşçıların geldiği ve ‘akşamın ipini kestikleri’ belirtilir. Akşamın ipinin kesilmesi, modern hayatın sona erdirilmesidir. Böylece şehrin uykusu ‘ortadan bölünmüş’ ve şehir uyanmıştır. Şehrin uyanışı, var olma gerekçesine yönelik bir uyanıştır. Şair, bu savaşçıları ‘Elleri altınçağ mimarı’ diyerek Hz. Peygamber dönemiyle de irtibatlı hale getirir.

Şairin modern hayata alternatifini anlattığı bir başka şiiri ‘Tabiat Risalesi’dir. Şiirin genelinde doğal hayatın insana verdiği güzelliklerden bahsedilirken özellikle şu mısralar modern hayat karşısında dile getirdiği net duruş ve alternatifle dikkat çekicidir:

Ey durup durup dalgalanan kalbim
Yorulup yorulup durulduğun gün
Gerçek yorumu bulabilirsin.

Yerden göğe doğru akan incecik ırmakları
Kendime mahsus bir tarzda dinlerdim ağaç bedenlerinde
O çınar o cami çınarlı cami suyun tadına vardığımız
Şadırvan

...
Yüzyıllık ağaçların toprağı sarması gibi
O ağaçları incecik ağır çoğul böceklerin oyması gibi
Bir daha güçle duyarak idrak eden hayatı

Sonra bir anda boşanan yağmur
Ey gök ne kadar gürültün varsa içimize boşalt çünkü
Belki ancak ihtimal ki sen dindirirsin
Bir kurşunun ete sapanması gibi
Yüreğimize sapanan acıyı.⁵⁵

⁵⁴ Erdem Bayazıt, a.g.e., s. 30.

⁵⁵ Erdem Bayazıt, a.g.e., s. 94,96.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Şair, insanın kendini buluşunu, tabiatın ve kendinin farkına varmasına ve tabiatla arındaki bağı keşfetmesine bağlamaktadır. Şair, 'yerden göğe akan' ırmaklar derken eşyanın ilahî olanla ilişkisine gönderme yaparak eşyayı ağaç bedenlerinde 'kendine mahsus bir tarzda' dinlediğini belirtir. Bu 'kendine mahsus tarz', şairin modern hayat içerisinde kendini ayırması ve kendine bu hayatın dışında bir alan tesis etmesiyle ilgilidir. Burada ayrıca şairin tavrının hem söyleyiş hem içerik olarak Sezai Karakoç'un 'Masal' şiirinde 'yedinci oğul'un anlatıldığı kısım ile örtüştüğü düşünülebilir. Nitekim Karakoç, o şiirinde yedinci oğlun Batı/Modernizm (Bayazıt, bir problem olarak Batıya değinmekten ziyade Batının getirdiği modern hayatın kendi ülkesindeki yansımaları üzerinde durur.) karşısında kesin, kararlı biçimde duruşunu anlatırken onun fikri oluşum dönemine de göndermede bulunur ve

Yedinci oğul büyümüşü baka baka ağaçlara
Baharın yazın güzün kışın sırrına ermişti ağaçlarda⁵⁶

dedirterek tabiatla iç içe ve onun diline vakıf olarak büyümenin Batıdan/Modernizimden önemli bir ayrıma işaret ettiğini belirtir. Örnek olarak alıntılanan kısmın sonunda ise göğe seslenilmekte (Bu seslenme, ilahî olana bir dua şeklinde düşünülebilir.) ve acıyı (Bu acı da modern hayatın, insandan götürdüklerinin sebep olduğu acı olarak düşünülebilir.) bitirmesi istenilmektedir. Bu ilahî olana çağrı şiirin ilerleyen mısralarında da devam eder.

Erdem Bayazıt'ın doğaya çağrısı ve bu çerçevede ilahî olanla irtibat kurması son yazdığı şiirlerden biri olan 'Şehir ve Doğa Burcundan'da da görülür. Uzunca sayılabilecek şiirde modern şehirde bunalan insanlar bir göçe hazırlanmaktadırlar. Bu göç, modern şehirden kıra/doğaya yöneliktir. Büyük bir hazırlık devam ederken şair insanın doğada kimseye köle olmadığını kimseyi köle edinemediğini ama şehirde kendisinin bile kölesi olduğunu belirtir. Bu ayrım, doğal hayatta her şeyin yerli yerinde düşünülmesi, buna mukabil modern şehirde Modernizmin her şeye müdahil olmasıyla ilgilidir. Bayazıt şiirini,

Ey şafak uyandır bizi öperek alnımızdan
Ey doğa emzir ruhumuzu
Ey şehir kovma bedenimizi kapından
Ey aşk merdiveni ulaştır bizi cennetine!⁵⁷

⁵⁶ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2000, s. 412.

⁵⁷ Erdem Bayazıt, *Şiirler*, s. 200.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Şeklindeki dua cümleleriyle bitirir. Bu duada özellikle doğadan ruhun emzirilmesinin istenmesi, ruhun doğa ekseninde bir şahsiyet bulması temennisidir. Çünkü ruh, doğayla beslendiğinde var olma gerekçesine uygun bir hâl kazanacaktır.

Sonuç

Erdem Bayazıt, 1960 sonrasında özellikle Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç'un temsil ettiği şiir geleneğinde doğmuş, şiirini bu gelenek etrafında inşa etmiş ve kendine mahsus bir şiir dili kurmayı başarmıştır. Zaman zaman öne çıkan anlatımcı veya didaktik diye nitelenebilecek özellik, şiirindeki estetik çerçeveyi zayıflatırsa da onun Türk şiirinde kendine mahsus bir şiir dili kurmuş olması gerçeğini değiştirmeyecektir. Erdem Bayazıt'ın yaklaşık 50 yılı alan şairlik hayatında hemen tüm şiirlerinde değişmeyen temel izlek olarak insanın var olma meselesi ve özellikle bu varoluş içerisinde insanın Modernizmle beraber maruz kaldığı durumlar öne çıkar. Onun şiirinin temel izleği, modernleşme sürecinde varoluşunun insana getirdiği çerçeve ile Modernizmin onu varoluşuna yabancı kılıcı çerçevesi arasında insanın yaşadığı çelişkidir.

Erdem Bayazıt, Modernizmin insanı yabacılaştırıcı, bu yönüyle insanı 'insanîlikten' çıkarıcı bir özellik hatta dikta gösterdiği inancındadır. Bu inancını hemen her şiirinin arka planında bulmak mümkündür. Onun Modernizmi olumsuzlamasının en önemli sebebi, Modernizmin insanı varoluşuna yabancılaştırmasıdır.

Bayazıt'ın Modernizm bağlamında en çok kullandığı imgeler şehir bağlamındadır. Şair, modern hayatta özellikle insanın şehirle olan ilişkisini öne çıkartır. Bu çerçevede 'modern kentin' sokağından bulvarına hemen her unsuru insana yabancı ve yapay öğeler olarak işlenir. Modern kentte olumlu bir imge olarak işlenen unsur evdir. Şair, 'öz varlığımızın topoğrafyası' olan ve 'sürekli anımsayarak kendi içimizde oturmayı öğren(diğimiz)' ⁵⁸ evi, Modernizmin baskısından ve şekillendirici diktasından kurtuluş için bir 'sığınak' olarak görür ve bu sebeple ev imgesini olumlu duygular etrafında şekillendirir. Bayazıt'a göre modern kent 'ölü şehirdir'. Bu şehir, beton - çelik yığını binalar ve 'makine böğürtülerinden' müteşekkildir. Bu 'ölü şehir'de insan tutsaktır. Şairin modern insanı ifade sürecinde en çok öne çıkan kavram 'mahkum/tutsaktır.' Şair, modern çağı büyük bir hapisane insanı da mahkum olarak konumlandırmak suretiyle şiirini kurar. Erdem Bayazıt'ı çağdaşı bir çok modern şairden, şair-kent ilişkisi bağlamında ayıran nokta ise, genel anlamda modern şairin Georg Simmel tarafından 'Böylece-

⁵⁸ Geston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, s. 27-28.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

binlerce farklı bireyde farklı şekillerde vücut bulan- metropol tip kişilik, tehdit edici seyri ve aykırılıklarıyla kendisini köksüz bırakacak dışsal çevresine karşı koruyucu bir organ geliştirir: yüreğiyle değil, zihniyle tepki gösterir.⁵⁹ cümleleriyle dile getirilen tarzda bir tavır sergilemesine mukabil Bayazıt'ın, duygunun dolayısıyla gönlün etrafında şekillenen bir zihni tavır sergilemesidir.

Erdem Bayazıt'ın insana yabancı bir çağa ve 'ölü şehre' en önemli alternatifi 'ilâhî ve insanî' bir çağ ve şehirdir. Şair, medeniyet tasavvurunda 'gök'e özel bir yer verir. Onun şiirinin temel imgelerinden 'gök', ilâhî olanı çağrıştırmaktadır. İlahî olan aynı zamanda insanî olandır. Bu ikisinin birleşimi ise doğayla iç içe bir hayat biçimini sonuç vermektedir. Doğayla iç içe bir hayat biçimi, şairin değerlendirmeleri çerçevesinde, insanın ontolojik olarak varoluş gerekçesine uygundur ve insan ancak böyle bir çağda ve böyle bir şehirde mutlu olabilecektir. Şaire göre bunu gerçekleştirecek olanlar ise 'aşkın ve inancın güneş yüzlü çocuğu' olan 'Güneşçağ Savaşçılarıdır.' Bayazıt, gerek çağ anlayışını gerek modern kent ve etrafındaki imgeleri, büyük oranda, Necip Fazıl'ın da etkisi olmakla beraber, özellikle Sezai Karakoç'un düşünce ikliminde kurar. Ancak Sezai Karakoç'un şiirinin arka planında yer alan derin tefekkür oranında bir tefekkürden ziyade duyguyla yoğrulmuş ve entelektüel bir tavır içeren fikir cehdinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak Erdem Bayazıt'ın Türk şiirinin ana damarlarından birini temsil ettiğini söylemek zordur. Ama onun bir yan damar olarak Türk şiirinde önemli bir yer tuttuğu kesindir. Bu şiir, sadece şiir dili bakımından değil işlediği izlekler bakımından da önemlidir. Erdem Bayazıt, Türk şiirinde içerik itibariyle, Modernizm karşısında Sezai Karakoç'un 'Masal' şiirinde yedinci oğul olarak konuşturduğu insan söylemini hem tavır hem fikir itibariyle dillendiren insandır, denebilir.

KAYNAKÇA

BACHELARD, Geston, *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1996.

BAUDELAÏRE, Charles, *Modern Hayatın Ressamı*, (çev. Ali Berktaş), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

BAYAZIT, Erdem, *Şiirler*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008.

⁵⁹ Georg Simmel, 'Metropol ve Tinsel Hayat', *Modern Kültürde Çatışma*, s. 87.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

-
- DELLALOĞLU, Besim F., 'Kent Öznenin Evidir', *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*, (Yayına Hazırlayan: Firdevs Gümüšoğlu), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001.
- FOUCAULT, Michel, *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- GUENON, René, *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, (Çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- HARMAN, Ömer Faruk, 'Günah' maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.14.
- KARAKOÇ, Sezai, *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2000.
- KARAKOÇ, Sezai, *Diriliş Muştusu*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2003 .
- KARAKOÇ, Sezai, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2001.
- KARAKOÇ, Sezai, *İnsanlığın Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2008.
- NARLI, Mehmet, *Şiir ve Mekân*, Hece Yayınları, Ankara, 2007 .
- OCAK, Ahmet Yaşar –HARMAN, Ömer Faruk, 'Dağ' maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.8.
- OKTAY, Ahmet, *Metropol ve İmgelem*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.
- SIMMEL, Georg, *Modern Kültürde Çatışma*, (Çev. Tanıl Bora vd.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- TURNA, Murat, *Erdem Bayazıt-Hayati, Sanati, Eserleri*- Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*